

BİLİMSEL YAYININ HAKEM DEĞERLENDİRME SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN YENİ BİR ETİK İHLAL ÖRNEĞİ

A NEW EXAMPLE OF ETHICAL VIOLATION ENCOUNTERED IN THE PEER REVIEW PROCESS OF A SCIENTIFIC PUBLICATION

Deniz AKYILDIZ^{1*}

*Sorumlu Yazar e mail:
denizbtm@gmail.com

¹Kahramanmaraş Sütçü İmam
Üniversitesi, Sağlık Bilimleri
Fakültesi

Akyıldız D. Bilimsel Yayın
Hakem Değerlendirme Sürecinde
Karşılaşılan Yeni Bir Etik İhlal
Örneği. Halic Üniv Sağ Bil Der.
2021;4(2) 107-108

Akyıldız D. A New Example of
Ethical Violation Encountered in
The Peer Review Process of A
Scientific Publication. Halic Uni J
Health Sci. 2021;4(2) 107-108

Doi:10.48124/husagbilder.881823

Geliş Tarihi: 17.02.2021

Kabul Tarihi: 03.06.2021

Sayın Editör,

Bilimsel araştırmalarda etik ihlalleri azaltmanın en etkili yöntemlerinden birisi etik dışı davranışların paylaşılmasıdır. Sağlık bilimleri alanında ulusal hakemli dergilerde editör kurul üyesi olarak görev yapmaktayım. Bilimsel yayın değerlendirme sürecinde hakemden kaynaklandığını tespit ettiğim yeni bir etik ihlali bildirmek istiyorum.

Bilimsel bir araştırmanın tüm süreçlerinde bilimsel etik ilkelere uyulması oldukça önemlidir. Bilimsel etik kavramı içerisinde yer alan yayın etiği, araştırmanın tamamlanıp yayına dönüşme sürecinde, yazarların sıralanması, yöntemler, kaynak gösterme ve dergilerde değerlendirme aşamalarında uyulması gereken etik kodları ifade etmektedir. Bu etik kodlara uyulmaması ise bilimsel çalışmanın araştırma ve yayın sürecinde “etik dışı davranış” ya da “etik ihlal” olarak adlandırılmaktadır. Hayali ve armağan yazarlık, kaynakların taraflı seçimi, sahtecilik ve uydurmacılık araştırmanın yayın sürecinde karşılaşılan etik ihlallerin başında yer almaktadır (1,2).

Son yıllarda dünya genelinde olduğu gibi ülkemizde de bilimsel yayın sayısında önemli bir artış olduğu görülmektedir. Sağlık bilimleri de bu artışın en yoğun olduğu alanların başında yer almaktadır (3). Bu artışla birlikte bilimsel etik konusunda yaşanan ihlallerin de arttığı görülmektedir (4). Sağlık bilimleri alanında yürütülen bir meta-analiz çalışmasında akademisyenlerden %1,9’unun en az bir kez etik dışı bir davranışta bulunduğu ve %14’ünün meslektaşının yaptığı etik ihlale şahit olduğu belirlenmiştir (5).

Bilimsel yayının etik ilkelere uygun olmasında yalnızca araştırmacılar değil, yayın sürecinde görevli olan editörler ve hakemler de sorumluluk sahibidirler (3). Bilimsel araştırmanın yayın aşamasında yazar, editör ya da hakemden kaynaklı etik sorunlar

yaşanabilmektedir (6). Taraflı hakem seçimi, iletişim problemleri, değerlendirilme süresinin uzaması, olumlu hakem raporuna rağmen çalışmanın reddedilmesi ve ücret konusunda yaşanan sorunlar editör kaynaklı etik ihlaller arasındadır (7).

Yayın süreci sorumlularından olan hakem, yayın sürecinde bilimsel danışman olarak görev yapmakta ve yazarlardan makalelerinde çeşitli düzeltmeler isteme hakkına sahiptir. Bilimsel araştırmada yalnızca çalışma sonuçlarını destekleyici kaynaklara yer verilip, aksi görüşlere yer vermemek kaynakların taraflı seçimi olarak tanımlanmaktadır. Bu durum hakemler tarafından fark edildiğinde yazar ve editöre iletilmesi gereken önemli bir durumdur.

Editör olarak görev aldığım iki makalenin değerlendirme sürecinde hakem kaynaklı olduğunu tespit ettiğim etik ihlal şu şekilde idi. Söz konusu araştırmalarda farklı iki hakem tarafından yazarlara “hakemlerin kendilerine ait yayınları kaynak olarak önerdiklerini” fark ettim. Yazarların hakemler tarafından önerilen kaynaklara benzeyen birden fazla kaynağı zaten kullandıkları tespit edildi. Hakemlerin “atıf alma” isteğinden kaynaklandığı düşünülen bu davranışın yayın sürecinde yaşanan etik bir ihlal olduğu söylenebilir. Sergilenen bu etik dışı davranış bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde yapılmış olabilir. Bu durumun son yıllarda araştırmacıların aldıkları “atıf sayısının” akademik atama, terfi ve akademik teşvik başvurularında önemli puan sağlamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak bilimsel araştırma yayın süreci, etik ihlaller açısından editör ve hakemler tarafından dikkatle takip edilmesi gereken bir süreçtir. Bilimsel çalışmanın yayın sürecine bağlı etik ihlal olarak belirlenen davranışları azaltmada en etkili yöntemlerin eğitim, denetim ve etik ihlalin bildirim olduğu düşünülmektedir. Editör ve hakem olarak görev alacak akademisyenlerin etik konusunu da içeren yetkinlik eğitimi almaları ile etik ihlaller önemli ölçüde azaltılabilir. Editörün süreç içerisinde yazar ve hakem arasında zamanında, açık, güvenilir ve tarafsız bir iletişim sürdürmesi oldukça önemlidir. Ayrıca yayın sürecinde tanık olunan etik ihlal örneklerinin paylaşılması ile etik kodlar geliştirilebilir ve bu sayede yayın sürecine bağlı etik ihlal davranışları azaltılabilir.

Kaynaklar

1. Aydın İP. Yönetmelik, mesleki ve örgütsel etik. 4. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık; 2010.
2. Yılmaz K. Editörden: Etik dışı davranış olarak haksız yazarlık. Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi. 2012;2(1).
3. Küpeli S. Sağlık bilimlerinde araştırma ve yayın etiği. Cukurova Medical Journal. 2019;44(1):232-40.
4. Gross C. Scientific misconduct. Annu Rev Psychol. 2016;67:693-711.
5. Fanelli D. How many scientists fabricate and falsify research? A systematic review and meta-analysis of survey data. PLoS One. 2009;4:e5738.
6. Erdem AR. Bilim insanı yetiştirmede etik eğitimi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi. 2012;2(1):25-32.
7. Sop SA. Bir Makale Yayın Sürecinin Yayın Etiği Açısından Değerlendirilmesi. VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi; 4-5 Nisan 2014; Aydın, Türkiye.